

LECTIO TERTIA ET QUADRAGESIMA

XLIII

Η ΟΡΓΗ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Num\* ad hostem vēni et captīva in castris tuis sum? In hoc me longa vita et infēlix senecta traxit, ut primum exsulem deinde hostem te vidērem? Qui\* potuisti populārī hanc terram, quae te genuit atque aluit? Non tibi ingredienti fines patriae ira cecidit? Quamvis infesto et mināci animo perveneras, cur\*, cum in conspectu Rōma fuit, tibi non succurrit: «intra illa moenia domus ac penātes mei sunt, mater coniunx līberique»? Ergo ego nisi peperissem, Rōma non oppugnarētur; nisi filium habērem, lībera in līberā patriā mortua essem. Ego nihil iam pati possum nec diu miserrima futūra sum: at contra hos, si pergis, aut immatūra mors aut longa servitus manet.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Μήπως ήρθα σε εχθρό και είμαι αιχμάλωτη στο στρατόπεδό σου; Σε τέτοιο σημείο με κατάντησε η μακροζωία και τα έρμα γερατειά μου, που [ώστε] να σε δω πρώτα εξόριστο και ύστερα εχθρό; Πώς μπόρεσες να ερημώσεις αυτή τη χώρα που σε γέννησε και σε ανάθρεψε; Δεν σου πέρασε η οργή τη στιγμή που πατούσες τα [εισέβαλλες στα] σύνορα της πατρίδας σου; Παρόλο που είχες φτάσει με τόσο εχθρική και απειλητική διάθεση, γιατί, σαν [όταν] είδες τη Ρώμη, δεν πέρασε αυτή η ιδέα από το μυαλό σου: «Μέσα σε εκείνα τα τείχη βρίσκονται το σπίτι μου και οι [εφέστιοι] θεοί μου, η μάνα, η γυναίκα και τα παιδιά μου»; Αν, λοιπόν, εγώ δε σε είχα γεννήσει, η Ρώμη δεν θα βρισκόταν πολιορκημένη [πολιορκούνταν]· αν δεν είχα γιο, θα πέθαινα ελεύθερη σ' ελεύθερη πατρίδα. Εγώ τίποτα πια δεν μπορώ να πάθω κι ούτε θα είμαι τόσο δυστυχισμένη για πολύ ακόμα· αντίθετα όμως αυτούς, αν συνεχίσεις, τους περιμένει ή πρόωρος θάνατος ή μακρόχρονη σκλαβιά.

## ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ



### ΕΥΘΕΙΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Περιέχουν ερώτηση που εκφράζεται απευθείας από αυτόν που ρωτάει, χωρίς εξάρτηση από κάποιο ρήμα (στην περίπτωση που υπάρχει εξάρτηση από κάποιο ρήμα ονομάζονται πλάγιες).

Μια ερώτηση είναι **πραγματική**, όταν αυτός που ρωτάει περιμένει απάντηση, αλλιώς είναι **ρητορική** και ισοδυναμεί με **έντονη άρνηση ή κατάφαση, με υπόθεση** κτλ.

#### ΔΙΑΚΡΙΝΟΝΤΑΙ ΣΕ:

- **Μερικής άγνοιας**, όταν η ερώτηση αφορά μέρος μόνο του περιεχομένου της πρότασης
- **Ολικής άγνοιας**, όταν η ερώτηση αφορά όλο το περιεχόμενο της πρότασης



- ⇒ Οι ευθείες ερωτήσεις είναι κύριες προτάσεις, όχι δευτερεύουσες.
- ⇒ Εκφέρονται κυρίως με οριστική και, σπανίως, με υποτακτική.



### ΜΕΡΙΚΗΣ ΑΓΝΟΙΑΣ

Εισάγονται με ερωτηματικές αντωνυμίες και ερωτηματικά επιρρήματα.

**Quis** = Ποιος;

**Quantus** = Πόσος;

**Ubi** = Πού;

**Quando** = Πότε;

**Cur** = Γιατί;

**Quin** = Γιατί δεν;

π.χ. Quando venisti? Πότε ήλθες;

Quis est? Ποιος είναι;

Quin taces? Γιατί δεν σιωπάς;



## ΟΛΙΚΗΣ ΑΓΝΟΙΑΣ

### ΑΠΛΕΣ

Εισάγονται:

|       |   |                                                         |
|-------|---|---------------------------------------------------------|
| ne    | ⇒ | Όταν <b>ΔΕΝ γνωρίζουμε</b> την απάντηση που περιμένουμε |
| num   | ⇒ | Όταν περιμένουμε <b>ΑΡΝΗΤΙΚΗ</b> απάντηση               |
| nonne | ⇒ | Όταν περιμένουμε <b>ΘΕΤΙΚΗ</b> απάντηση                 |

π.χ. Estne frater tuus intus? Μήπως είναι μέσα ο αδελφός σου;

Num est una omnium facies? Μήπως όλοι οι άνθρωποι μοιάζουν;

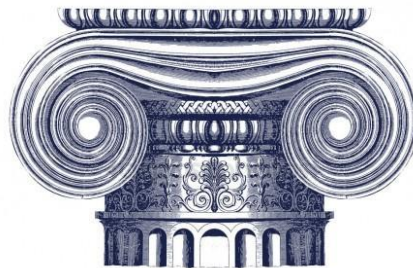
Nonne canis similis lupo est? Μήπως δεν είναι όμοιος ο σκύλος με τον λύκο;

### ΔΙΜΕΛΕΙΣ

Εισάγονται:

|             |                                            |
|-------------|--------------------------------------------|
| utrum... an | π.χ. utrum est frater tuus intus an exiit? |
| ne... an    | Estne frater tuus intus an exiit?          |
| ...an       | * Est frater tuus intus an exiit?          |
| ...an non   | Est(ne) frater tuus intus an non?          |

\* Μερικές φορές στις ερωτήσεις ολικής άγνοιας, απλές και διμελείς, το ερωτηματικό μόριο παραλείπεται, για να δοθεί περισσότερη έμφαση στην ερώτηση. Σε αυτές τις ερωτήσεις απαντάμε καταφατικά με τα επιρρήματα: ita (est), sic (est), sane (quidem), certe κτλ. και αρνητικά με τα μόρια non (vero), minime (vero) κτλ.



## ΟΙ ΕΥΘΕΙΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ XLIII



***Num ad hostem veni et captiva in castris tuis sum?***

- Ευθείες ερωτήσεις ολικής άγνοιας.
- Εισάγονται με το ερωτηματικό μόριο *num* επειδή αναμένεται αρνητική απάντηση.
- Εκφέρονται με οριστική {παρακειμένου και ενεστώτα} όπως συνήθως οι ευθείες ερωτήσεις.



***In hoc me longa vita et infelix senecta traxit?***

- Ευθεία ερώτηση ολικής άγνοιας.
- Δεν εισάγεται με συγκεκριμένο μόριο, για να δοθεί έμφαση στην ερώτηση.
- Εκφέρεται με οριστική {παρακειμένου} όπως συνήθως οι ευθείες ερωτήσεις.



***Qui potuisti populari hanc terram?***

- Ευθεία ερώτηση μερικής άγνοιας.
- Εισάγεται με το ερωτηματικό επίρρημα *qui*.
- Εκφέρεται με οριστική {παρακειμένου} όπως συνήθως οι ευθείες ερωτήσεις.



***non tibi ingredienti fines patriae ira cecidit?***

- Ευθεία ερώτηση ολικής άγνοιας.
- Δεν εισάγεται με συγκεκριμένο μόριο, για να δοθεί έμφαση στην ερώτηση.
- Εκφέρεται με οριστική {παρακειμένου} όπως συνήθως οι ευθείες ερωτήσεις.



***cur tibi non succurrit?***

- Ευθεία ερώτηση μερικής άγνοιας.
- Εισάγεται με το ερωτηματικό μόριο *cur*.
- Εκφέρεται με οριστική {παρακειμένου} όπως συνήθως οι ευθείες ερωτήσεις.

### ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ XLIII



#### *cum in conspectu Roma fuit*

- Δευτερεύουσα χρονική πρόταση.
- Εισάγεται με τον χρονικό σύνδεσμο *cum*.
- Εκφέρεται με οριστική [επειδή η πρόταση ενδιαφέρει μόνο από χρονικής άποψης] και συγκεκριμένα με οριστική παρακειμένου *fuit*, επειδή αναφέρεται στο παρελθόν.



#### *quae te genuit atque aluit*

- Δευτερεύουσες αναφορικές προσδιοριστικές προτάσεις στο *terram*.
- Εισάγονται με την αναφορική αντωνυμία *quae*.
- Εκφέρονται με οριστική [*genuit, aluit*], όπως συνήθως οι αναφορικές προσδιοριστικές προτάσεις που δηλώνουν κάτι το πραγματικό.



#### *ut primum exsulem deinde hostem te viderem*

- Δευτερεύουσα επιρρηματική συμπερασματική πρόταση.
- Εισάγεται με τον συμπερασματικό σύνδεσμο *ut*.
- Εκφέρεται με υποτακτική, όπως συνήθως οι συμπερασματικές προτάσεις, και συγκεκριμένα με υποτακτική παρατατικού *viderem*, αφού εξαρτάται από ρήμα σε χρόνο ιστορικό *traxit*.
- Δηλώνει το σύγχρονο στο Παρελθόν.



#### *Ergo ego nisi peperissem*

- Δευτερεύουσα αρνητική υποθετική πρόταση.
- Εισάγεται με τον υποθετικό σύνδεσμο *nisi* [επειδή η υπόθεση δεν είναι καταφατική].
- Εκφέρεται με υποτακτική υπερσυντελικού, επειδή δηλώνει το μη πραγματικό στο παρελθόν.
- Έχει απόδοση το *Roma non oppugnaretur* και είναι μεικτός υποθετικός λόγος που δηλώνει το μη πραγματικό.



#### *nisi filium haberem*

- Δευτερεύουσα αρνητική υποθετική πρόταση.
- Εισάγεται με τον υποθετικό σύνδεσμο *nisi* [επειδή η υπόθεση δεν είναι καταφατική].
- Εκφέρεται με υποτακτική παρατατικού, επειδή δηλώνει το μη πραγματικό στο παρόν.
- Έχει απόδοση το *libera in patria mortua essem* και είναι μεικτός υποθετικός λόγος που δηλώνει το μη πραγματικό.



### *Quamvis infesto animo perveneras*

- Δευτερεύουσα εναντιωματική πρόταση.
- Εισάγεται με τον εναντιωματικό σύνδεσμο *quamvis*.
- Εκφέρεται με οριστική υπερσυντελικού *perveneras*.
- Συνήθως ο σύνδεσμος *quamvis* συντάσσεται με υποτακτική, αλλά εδώ συντάσσεται με οριστική αναλογικά προς το *quamquam* με οριστική.

## ΑΡΧΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΑΝΩΜΑΛΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

alo, alui, alitum [altum], alere, 3  
cado, cecidi, casum, cadere, 3  
gigno, genui, genitum, gignere, 3  
habeo, habui, habitum, habere, 2  
ingredior, -gressus sum, -gredi, 3 [αποθ.]  
maneo, mansi, mansum, manere, 2  
morio, mortuus sum, mori, 4 [αποθ.]  
oppugno, 1  
oppugnor, oppugnatus sum, oppugnari, 1  
pario, peperit, partum, parere, 3

patior, passus sum, pati, 3 [αποθ.]  
pergo, perrexī, perrectum, pergere, 3  
pervenio, -veni, -ventum, -venire, 4  
populor, populatus sum, populari, 1 [αποθ.]  
succurrit, succurrit, succursum, succurrere, 3  
possum, potui, posse  
traho, traxi, tractum, trahere, 3  
venio, veni, ventum, venire, 4  
video, vidi, visum, videre, 2



## Ενδεικτικές Ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε τις παρακάτω λέξεις του μαθήματος XLII στον αντίθετο αριθμό.

|        |   |  |           |   |  |
|--------|---|--|-----------|---|--|
| hostem | ➡ |  | conspectu | ➡ |  |
| hanc   | ➡ |  | domus     | ➡ |  |
| terram | ➡ |  | coniunx   | ➡ |  |
| quae   | ➡ |  | hos       | ➡ |  |
| te     | ➡ |  | mors      | ➡ |  |

2. Να γράψετε τα παραθετικά [μονολεκτικοί τύποι] των παρακάτω τύπων από το μάθημα XLIII:

longa, infelix, infesto, mināci, libera, liberā, diu, miserrima, longa

| ΘΕΤΙΚΟΣ | ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ | ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟΣ |
|---------|-------------|-------------|
|         |             |             |
|         |             |             |
|         |             |             |
|         |             |             |
|         |             |             |
|         |             |             |
|         |             |             |
|         |             |             |
|         |             |             |

3. Να γράψετε τους πιο κάτω τύπους ρημάτων στο γ' πληθυντικό πρόσωπο υποτακτικής παρατατικού και παρακειμένου στην ίδια φωνή (όπου χρειάζεται, να λάβετε υπόψη το υποκείμενό τους στο κείμενο).

|            | ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΥ | ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΥ |
|------------|------------------------|-------------------------|
| traxit     |                        |                         |
| perveneras |                        |                         |
| aluit      |                        |                         |

4. Να γράψετε τους πιο κάτω τύπους ρημάτων στο β' πληθυντικό πρόσωπο οριστικής μέλλοντα και υπερσυντελικού στην ίδια φωνή (όπου χρειάζεται, να λάβετε υπόψη το υποκείμενό τους στο κείμενο).

|            | ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΜΕΛΛΟΝΤΑ | ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΥ |
|------------|-------------------|-------------------------|
| sum        |                   |                         |
| peperissem |                   |                         |
| pergis     |                   |                         |

5. Να γράψετε τους πιο κάτω τύπους ρημάτων στο γ' ενικό πρόσωπο οριστικής παρακειμένου και συντελεσμένου μέλλοντα στην ίδια φωνή (όπου χρειάζεται, να λάβετε υπόψη το υποκείμενό τους στο κείμενο).

|            | ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΥ | ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΤΕΛΕΣΜΕΝΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΑ |
|------------|-----------------------|---------------------------------|
| peperissem |                       |                                 |
| essem      |                       |                                 |

6. Να γράψετε στην ίδια φωνή τους πιο κάτω τύπους ρημάτων σύμφωνα με την οδηγία που ακολουθεί τον καθένα (όπου χρειάζεται, να λάβετε υπόψη το υποκείμενό τους στο κείμενο).

|                                                                               |  |
|-------------------------------------------------------------------------------|--|
| <b>potuisti</b> · να γραφεί το γ' ενικό πρόσωπο υποτακτικής ενεστώτα          |  |
| <b>genuit</b> · να γραφεί ο αντίστοιχος τύπος στην υποτακτική παρατατικού     |  |
| <b>cecidit</b> · να γραφεί το γ' ενικό πρόσωπο υποτακτικής μέλλοντα           |  |
| <b>mortua essem</b> · να γραφεί ο αντίστοιχος τύπος στην οριστική μέλλοντα    |  |
| <b>manet</b> · να γραφεί το α' ενικό πρόσωπο οριστικής συντελεσμένου μέλλοντα |  |

**7. Να μεταφέρετε τις προτάσεις στα Λατινικά.**

i. Πού είναι η αγάπη σου για την πατρίδα;

\_\_\_\_\_

ii. Μήπως οι σοφοί άνθρωποι καταβάλλονται από τους πολέμους;

\_\_\_\_\_

iii. Υπάρχει άνθρωπος που δεν αγαπάει την πατρίδα του και τα παιδιά του;

\_\_\_\_\_

iv. Πού εισέβαλε ο εχθρός μετά τη νίκη στην Καρχηδόνα;

\_\_\_\_\_

v. Πότε λεηλάτησε ο Κορολιανός την πατρίδα του;

\_\_\_\_\_

vi. Μήπως τα όπλα των Ρωμαίων ήταν ακόντια και ξίφη;

\_\_\_\_\_

**8. Να αντικαταστήσετε το γερούνδιο σε γενική με άλλους τρεις [3] τρόπους, ώστε να δηλώνεται επίσης ο προσδιορισμός του σκοπού.**

Dux cum exercitu suo Romam iit pugnandi causa.

i. \_\_\_\_\_

ii. \_\_\_\_\_

iii. \_\_\_\_\_

9. Να αντικαταστήσετε το *debeo* + απαρέμφατο [ενεργητική σύνταξη] από τον αντίστοιχο τύπο της Παθητικής Περιφραστικής Συζυγίας. Όπου χρειάζεται, να δηλωθεί το ποιητικό αίτιο. ΠΡΟΣΟΧΗ αν θα χρησιμοποιήσετε ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ σύνταξη ή ΑΠΡΟΣΩΠΗ.

i. Caesar Sullam hostem Romae iudicare debuit.

ii. Mater filiae loco cedere debebit.

10. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις του κειμένου XLIII της στήλης Α' με τις πτώσεις της στήλης Β'.

| A       | B                      |
|---------|------------------------|
| senecta | Αφαιρετική πληθυντικού |
| infesto | Δοτική ενικού          |
| moenia  | Ονομαστική ενικού      |
|         | Αφαιρετική ενικού      |
|         | Ονομαστική πληθυντικού |
|         | Αιτιατική πληθυντικού  |

11. Από το κείμενο XLIII να εντοπίσετε και να γράψετε δύο (2) λέξεις της λατινικής που παρουσιάζουν σημασιολογική και ετυμολογική συγγένεια με την ελληνική γλώσσα (αρχαία ή νέα), δηλώνοντας και τη σχετική ελληνική λέξη. Να εξαιρεθούν τα κύρια ονόματα.

| Λατινική λέξη |   | Ελληνική λέξη |
|---------------|---|---------------|
|               | ➡ |               |
|               | ➡ |               |

12. Για κάθε μία από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου XLIII να γράψετε μία (1) ετυμολογικώς και σημασιολογικώς συγγενή λέξη, προερχόμενη από κάποια από τις σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες (αγγλικά ή γαλλικά ή ισπανικά ή ιταλικά ή γερμανικά).

| Λατινική λέξη |   | Αγγλική λέξη | Γαλλική λέξη | Ισπανική λέξη | Ιταλική λέξη | Γερμανική λέξη |
|---------------|---|--------------|--------------|---------------|--------------|----------------|
| populāri      | ➡ |              |              |               |              |                |
| fines         | ➡ |              |              |               |              |                |
| immatūra      | ➡ |              |              |               |              |                |

13. Να χαρακτηρίσετε ως Ορθό ή Λάθος το περιεχόμενο των παρακάτω προτάσεων από το κείμενο χρησιμοποιώντας ανάλογα τα σύμβολα ✓ ή ✗.

- [...] In hoc me longa vita et infelix senecta traxit, ut primum exsulem deinde hostem te vidērem?

|                                               | Ορθό | Λάθος |
|-----------------------------------------------|------|-------|
| Ο τύπος <i>traxit</i> είναι οριστική ενεστώτα |      |       |
| Ο τύπος <i>te</i> είναι αιτιατική ενικού      |      |       |

- [...] Ego nihil iam pati possum nec diu miserrima futura sum [...]

|                                                   | Ορθό | Λάθος |
|---------------------------------------------------|------|-------|
| Ο τύπος <i>nihil</i> είναι αιτιατική ενικού       |      |       |
| Ο τύπος <i>pati</i> είναι απαρέμφατο παρακειμένου |      |       |

14. Να δηλώσετε ποια από τις παρακάτω προτάσεις είναι γραμματικά και συντακτικά ορθή σημειώνοντας δίπλα από την ορθή απάντηση το σύμβολο ✓. Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

|                                                          |  |
|----------------------------------------------------------|--|
| Senātum armātus coegerat, velut si urbs occupāta erat.   |  |
| Senātum armātus coegerat, velut si urbs occupāta fuerit. |  |
| Senātum armātus coegerat, velut si urbs occupāta fuit.   |  |
| Senātum armātus coegerat, velut si urbs occupāta esset.  |  |

15. Να εντοπίσετε και να διορθώσετε το συντακτικό ή γραμματικό σφάλμα στις ακόλουθες προτάσεις.

- i. Ilia filios peperit, quem lupa nutrīvit.

| Σφάλμα | Διόρθωση |
|--------|----------|
|        |          |

- ii. Nonne est una omnium facies?

| Σφάλμα | Διόρθωση |
|--------|----------|
|        |          |

16. Στην πρόταση «*Non tibi ingredienti fines patriae ira cecidit?*» να αναλύσετε τη μετοχή “*ingredienti*” σε ισοδύναμη δευτερεύουσα πρόταση.

---

17. Να μετατρέψετε την ενεργητική σύνταξη της πρότασης σε παθητική.

*In hoc me longa vita et infelix senecta traxit, ut primum exsulem deinde hostem te viderem?*

---

---

18. Να μετατρέψετε την παθητική σύνταξη της πρότασης σε ενεργητική.

*Roma non oppugnaretur [a te].*

---

19. Να αναγνωρίσετε τους πιο κάτω υποθετικούς λόγους και να τους τρέψετε έτσι ώστε να δηλώνουν την ανοικτή υπόθεση στο μέλλον και την δυνατή/πιθανή υπόθεση:

i. *Ergo ego nisi peperissem, Rōma non oppugnarētur.*

---

---

ii. *Nisi filium habērem, libera in liberā patriā mortua essem.*

---

---



20. Με ποια επιχειρήματα προσπαθεί να πείσει η μητέρα τον γιο της να σταματήσει τις διαθέσεις που έχει για εισβολή στην πατρίδα του; Να απαντήσετε λαμβάνοντας υπόψη και το Μάθημα XXXVII [37].

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---



Πίνακας του  
Giovanni Battista Tiepolo